

O INTEROGARE DE MARTORI DIN 1 IUNIE 1775 DIN LOCALITATEA CRIȘAN, ÎN TRECUT VACA

Viorel Ciubotă*, Livia Ardelean**

Cuvinte cheie: Conscripție 1775, ascultare de martori, Vaca, Crișan, comitatul Zarand, toponimie, Teleki, Petricevich-Horváth.

Keywords: Conscription 1775, hearing of witnesses, Vaca, Crișan, Zarand county, toponymy, Teleki, Petricevich-Horváth.

La Biroul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale au ajuns mai multe documente dispersate aparținând familiei conților Teleki, ramura din Chioar¹, și care se referă la proprietățile familiei din Ardeal, dar și a familiilor nobiliare înrudite, mai ales din comitatele Alba, Zarand, Hunedoara, Arieș, Dăbâca, Solnocu de Mijloc etc.² Documentele provin din intervalul 1342–1883, acoperind o perioadă mare de timp. Dintre aceste documente doar un număr foarte mic au fost publicate, marea majoritate nefiind cunoscute istoricilor români.³

Documentul pe care îl prezentăm se referă la o veche localitate din comitatul Zarand care își leagă numele de Crișan, unul dintre conducătorii răscoalei țărănilor români din anul 1784, anume este vorba de satul Vaca (azi Crișan), localitate care s-a bucurat de-a lungul timpului de atenția și de scriitura mai multor persoane născute pe meleagurile zărândene și nu numai. Amintim aici doar ultimele două contribuții, stufoase și în mare măsură asemănătoare ca

* Cercetător științific independent, Satu Mare, e-mail: ciubotasm@yahoo.com

** Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 10, e-mail: ardelean.livia@gmail.com

¹ Fondurile arhivistice referitoare la arhiva familiei Teleki se află la Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, înregistrate ca Teleki de Dumbrăvioare, de Gornești, de Satulung.

² Biroul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale, fond Primăria Satu Mare Colecția de documente, fond 30, inv. 159, acte nr. 8, 14, 16, 19, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 30, 31, 37, 41, 44, 51, 53, 60, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 83, 92, 93, 106.

³ Viorel Ciubotă, Bujor Dulgău, "Un document inedit despre răscoala lui Horea," *Satu Mare. Studii și comunicări*, XI-XII (1994–1995): 153–158; Viorel Ciubotă, Daniela Bălu, Turuckó Sándor, "O donație generoasă făcută de contele maghiar Teleki Pál mănăstirii ortodoxe Tismana," în *Patru decenii în slujba documentului. In memoriam Bujorel Petru Dulgău* (Oradea, 2017), 91–96.

scriitură și ca număr de pagini, ale lui Vasile Faur⁴ și Ioachim Lazăr.⁵ O voce aparte o reprezintă o poetă locală, Ileana Cornelia Neaga care, folosind graiul pe care îl vorbesc oamenii locului, redă într-un mod original istoria, tradițiile, toponimia și în general viața de zi cu zi a satului. Din impresionanta operă a autoarei (peste 20 de titluri) citez doar “Ca pă la noi” și “Satu’ ge altădat’ ” care cuprind numeroase informații, mai ales etnografice (toponimie, obiceiuri, regionalisme, tradiții etc.).⁶

Revenind la localitatea Crișan amintim că ea este atestată documentar din anul 1439.⁷ Este de menționat că și localitățile înconjurătoare sunt pomenite tot în acei ani: Ribicioara în 1441, Potingani în 1441, Ribița în 1417 și apoi în 1439, Valea Brad în 1441. În 1444 este amintit districtul românesc al Ribiței în fruntea căruia în anul următor sunt amintiți voievozii Șerban și Ivan.⁸ Probabil că în această primă perioadă zona amintită făcea parte din domeniul regal al cetății Șiria, amintit prima dată în 1331, iar începând cu anul 1439 domeniul, format din 110 sate începe să fie donat de regii Ungariei pentru servicii credincioase unor reprezentanți ai mării nobilimi: Gheorghe Brancovici, Ladislau Marothy, Iancu de Hunedoara, Mihai Szilágyi, frații Andrei, Ștefan, Ladislau, Paul și Nicolae Báthory.⁹ Din epoca stăpânirii fraților Báthory se păstrează și primul urbariu al cetății și domeniului Șiria, un document de o valoare excepțională publicat tot de D. Prodan încă din anul 1960.¹⁰ Din acest document vom reține doar numele locuitorilor din satul Vaca (Crișan): Dorman (2 capi de familie), Lupșa (1), Bula (1), Zleph (1), Thopor (1), Kowacz (Faur) (1), Delnichi (poate fi tot așa de bine Dolichii, poreclă a familiei David) (2)¹¹, Ban (3)¹², Drancyo (3),

⁴ Vasile Faur, *Țara Zarandului. Conscriptii. Cronică. Documente. Imagini*, ed. II revăzută și adăugită (Arad, 2014).

⁵ Ioachim Lazăr, *Crișan, un sat istoric din Zarand. Studiu monographic* (Deva: Ed. Karina, 2007).

⁶ Ileana Cornelia Neaga, *Satu’ ge altădat’* (Iași, 2017); Ileana Cornelia Neaga, *Ca pă la noi* (Iași, 2018).

⁷ Dezső Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. I (Budapest, 1890), 747; Coriolan Suciuc, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II (Iași, 1968), 176 și *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helység névtára*, vol. I (Csikszereda, 2003), 825.

⁸ Zenovie Pâclișanu, “Vechile districte românești de peste munți,” *Revista Istorică Română* XIII, 3 (1943): 21.

⁹ David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II (București, 1968), 67–68.

¹⁰ David Prodan, “Domeniul cetății Șiria la 1525,” *Anuarul Institutului de istorie din Cluj III* (1960): 37–102.

¹¹ Lazăr, *Crișan un sat istoric*, 526.

¹² Amintirea acestei familii care a dispărut din localitate se păstrează în numele unui părau numit Păraul Bănesc pe unde a locuit altădată, sau putea să fi avut proprietăți, Lazăr, *Crișan, un sat istoric*, 15.

Delÿ (2), Kles (Clej) (1), Lazar (1), Pop (1), Jwan (1), Giwrgh (Giurgiu), Porwa (Pârva) (1), Galle (Galea) (1), Daharan (1).¹³

Următoarele liste de locuitori ai localității Vaca se păstrează din primul sfert al veacului al XVIII-lea când Imperiul Habsburgic încearcă din rășputeri să afle numărul supușilor și astfel să poată pune ordine în problema impozitelor statului. Aceste încercări s-au lovit de opoziția acerbă a nobilimii care a sabotat din rășputeri inițiativele imperiale. Primul urbariu datează din anul 1715 și conține următoarele nume: Nyaga (Neaga), Gyurcs (Giurgiu), Tuli (Tulea), Trista (poate Trifa), Breman, Kor (Cor), Tudoran, Manya (Manea), Russ (Rus), Vargucs (Vărguț), Pavel, Lazăr, Marta, Golda, Perva (Pârva), Lupi (Lupea), Brina (Brană).¹⁴ Conscripția urbarială din 1720 este mai completă cuprinzând 33 de capi de familie iobagi: Golda, Marta, Bolda (Golda), Nyaga (Neaga), Bona, Perva (Pârva), Havran (Avram), Lazăr, Mladina, Illia (Ilea), Trifa, Kur (Cor), Tulgya (Tulea), Gorda (Golda), Brana, Marta, Todoras, Lupa (Lupea), Lupe (Lupea), Lazăr, Pavel, Vargucz (Vărguț), Vargucz (Vărguț), Rosz (Rusu), Banye (Bonea), Illie (Ilie), Todoran, Kor (Cor), Barna, Barna, Kor (Cor), Gorda (Golda).¹⁵

Documentul din anul 1775 ne prezintă nu mai puțin de 23 de nume de capi de familie iobagi din Vaca: Neaga, Golde, Neaga, Bârna, Bârna, Trifa, Ilie, Andrei (Indrei), Golde (Golda), Rus, Cor, Perve (Pârva), Dregan¹⁶, Dregan, Dregan, Dregan, Dregan, Dregan, Vărguț, Lazăr, Golde, Pârva, Dregan. În perioada interbelică în localitate trăiau următoarele familii: Avram, Bârna, Lupea, Golda, Neaga, Cor, Doț, Lup, Indrei, David, Trifa, Tulea, Filip, Magdalena, Lazăr, Ianc, Manea, Faur, Alexa, Nița, Josan, Vișa, Pavel, Vlad, Clej, Brătîla, Ionuț, Bexa, Rusu, Iezan, Costina, Sima, Petaca, Putuca, Popovici, Brana, Fugătă, Huțiu, Dan, Colța, Cazan, Roman, Comșa, Pârva, Grof, Popa, Ezan.¹⁷

Comparând cele cinci liste de nume observăm continuitatea unor familii de-a lungul secolelor, ceea ce poate constitui un argument în favoarea continuității elementului românesc pe aceste meleaguri. Este drept că unele familii dispar din sat¹⁸, dar numele lor reapar în satele învecinate sau la Brad, unde în

¹³ Prodan, "Domeniul," 73.

¹⁴ Faur, *Țara Zarandului. Conscripții*, 14.

¹⁵ *Ibid.*, 232.

¹⁶ În urbariul din 1525 numele de Drăgan îl întâlnim în Ribicioara, la nu mai puțin de trei capi de familie. Prodan, "Domeniul," 77. Cândva în secolul al XVIII-lea membri ai acestei familii au trecut dealul și s-au stabilit în localitatea învecinată.

¹⁷ Faur, *Țara Zarandului. Conscripții*, 440–441.

¹⁸ Cel puțin 11 capi de familie iobagi din Vaca au fost deportați în Banat din cauza participării la răscoala din 1784: Trifa Petru, Lupea Gheorghe, Lupea Onu, Lupea Gabor, Marta Truț, Manea Nicula, Uibar Dumitru, Lupea Ion a Florichii, Ilie Ion, Tivică Onu. Lazăr, *Crișan, un sat istoric*, 59–60.

perioada interbelică s-au mutat o mulțime de familii în căutarea unui trai mai bun.

Documentul de la 1775 cuprinde și foarte multe toponimice care toate se păstrează și astăzi: La Mere Uranasca (azi Poiana Mărului), La Subțirel (azi Subțirel, pășune), La Dealul Mărului (azi Poiana Mărului), La Dealu Bodi (azi Bogea, Fața și Dosu Bogii), Valea Vleji (azi Vlaia), Gura Tunsului (probabil Gura Tusoi), La Fântâna Rece, Sub Tusoi (Supt Tusoi), La Lacuri, La Mănăstire (Azi Pârâul Mănăstirii, Gura Mănăstirii).¹⁹

Avem din această perioadă și o imagine a satului, așa cum reiese din harta făcută între anii 1769–1773 din porunca Curții Imperiale. Satul este de tip împrăștiat, așezat pe văi. Înspre centru se observă biserica despre care nu știm dacă era din piatră sau din lemn. Pe drumul care ducea spre Valea Brad, înainte de un deal de 253 metri, se observă o altă cruce, a mănăstirii, situată pe o coastă și înconjurată de o livadă împrejmuată. Înspre râul Crișu Alb, spre dealul Sierecetu (257 metri) (azi Cireșăt) și Baia de Criș, se mai vede o cruce, reprezentând probabil o biserică sau o troiță. Între Ribița și Vaca se află Dealul Boi (Dealul Bodi), iar înspre Valea Brad, Dealul Muncelu (denumire existentă și azi). Înspre localitatea Potingani se afla dealul Tjejusu (Teiuș).²⁰

Famiiliile nobiliare care stăpâneau părți din localitatea Vaca la 1775 sunt unele dintre cele mai însemnate din Transilvania acelor ani: Teleki, Petricevich-Horváth, Gyulai (Francisc și Iosif), Naláczi, Thorotzkai (Iosif și Sigismund), Ribiczei, Berzenczei. Aceste familii aveau proprietăți aproape în toate satele din Zarand. Unii dintre ei s-au purtat extrem de abuziv cu supușii lor, astfel că ura iobagilor a răbufnit cu putere în anul 1784. Vom menționa doar pe vicecolonelul Adam Ribiczei care era principalul acționar al minei Ruda 12 Apostoli din Ribița și împotriva căruia, în 24 iulie 1784 un număr de 35 de mineri din Ruda, Brad, Țărățel și Crișcioc se plângeau Tezaurariatului că răposatul Adam Ribiczei a ocupat tot câmpul, vreo 60.000 de stânjeni care fusese pus în comun pentru a deschide o exploatare auriferă.²¹ Și exemplele ar putea continua la nesfârșit!

¹⁹ Informații de la Ileana Cornelia Neaga și I. Lazăr, *Crișan, un sat istoric*, 14–15.

²⁰ Cf. mapire.en/en/geoname/romania/Romania-798549.

²¹ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979), 295.

ANEXE

1775 iunie 1, Târgu Mureș

Raport întocmit de Ioan Boguszláwszki și Ștefan Kriscsóry la porunca împărătesei Maria Teresia, dată la 13 martie 1775 la Târgu Mureș, care prin scrisoarea de poruncă scrisă de ascultare de martori și adevărire, cerea judecarea pricinii de proprietate a comitelui Adam Teleki de Szek și a surorii sale după mamă, Catharina, măritată cu Wolfgang Rhédei de Kis Rhéde, prin ascultarea de martori cerută de lege în astfel de pricini. Raportorii au trecut în scris toată ascultarea de martori, care a avut loc la casa iobagului Dregan Gheorghe, iobagul comitelui Adam Teleki de Szék.

Sacratissima Caeseo Regie et Apostolica Majestas,
Domina, Domina, ac Princeps nostra Haereditaria
nobis naturaliter Clementissima Benignissima!

Vestra clementer nostre dignetur Majestas Sacratissima, nos Literas ejusdem Majestatis vestrae sacratissimae, compulsorias, pariter attestatorias, pro partibus et in personis, Fidelis Majestatis vestrae Sacratissimae sincere dilecti, Illustrissimi ac magnifici Domini Sacri Romani Imperii, comiti Adami Teleky de Szék, Camerarii ac Comitatu Majestatis vestrae Sacratissima Dobocensis Supremi Comitatus, Magnificae item Comitissae Dominae Catharina Teleki, Sororis videlicet carnalis ac uterinae statim facti Comitatus Adami Teleki de dicta Szék Consortis vero Fidelis Majestatis vestrae Sacratissimae dilecti, Illustrissimi ac Magnifici Domini Comitatus Wolphgangi Rhédei de Kis Rhéde, legitime confectas et emanatas. Nobisque inter caeteros altefata Majestatis vestrae Sacratissimae humiles perpetuoque fideles Subditos ac Servitores literis in iidem, partim nominanter, partem ab officio, conscriptis, praeceptorie sonantes ac directuo, summam quo decuit honorae, et obedientia, recepisse in haec verba:

Maria Theresia, Dei gratia Romanorum Imperatrix vidua, ac Germania, apostolica Hungariae, Galitiae, Lodomeriae, Bohemiaeque regina, archidux Austriae, dux Burgundiae, Auschvitz et Zator Haereditaria, princeps Magni Principatus Transylvaniae, comes Tyrolis ac siculorum. Fidelibus nostris universis ac singulis, illustrisibus, spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis, nobilibus ac agilibus, partier ac iam ignobilibus, ac alterius cuius vis status ac ordinis, bonae tamen honesteque fama ac conditione, sexus utriusque hominibus, ubivis in haereditario nostro Transylvaniae Magno Principatu, ac partibus eidem reincorporates, constitutes, residentibus, ac commorantibus, presentium notitiam habituris, gratiam nostrum caeseo-regioque principalem!

Exponitur majestati nostrae in personis, fidelis nostri nobis sincere dilecti,

Illustris Sacri Romani Imperii comitis Adam Teleki de Szék, camerarii ac comitatus nostri Dobocensis supremi comitis, magnificae item comitissa Catharinae Teleki, sororis videlicet carnalis ac uterinae, statim fati comitis Adami Teleki de dicta Szék, consortis vero fidelis nostri nobisdilecti spectabilis ac magnifici comitis Wolphgangi Rhédei de Kis Rhéde. Qualiter fidem medio vestri ratione ac praetextu certorum querundam negotiorum suorum certam declarandorum, in praesentia egregiorum ac nobilium Danielis Aranka, Adami Forro, Ladislai Körösi, Ladislai Bagolly, Johannis Boguszláwzski, Johannis Szaknovits, Johannis Ketskeméti ac Johannis Rakosi, Tabula nostrae regiae in Transilvania judiciaria scribarum ac juratorum notariorum per nos ad id specialiter exmissorum, vicecomitum, item supremorum ac vice iudicum, jurassorum ac notariorum, sedriarum, comitatum Albensis Transilvaniae, de Kükülő, Tordensis, Colosiensis, Dobocensis, Szolnok Interioris ac Mediocris, Crasznensis, Hunyadiensis ac de Zarand, vice comitum porro regionum, jurassorum ac notariorum Sedium Siculicalium Udvarhelyi, filiamque eius Keresztur ac Bardocz, trium insuper sedium Sepsi, Kezdi ac Orbai ut et Miklosoára, triumque item Csik, Gyergyó ac Kászon, Marus denique ac Aranyos vice capitaneorum, item vice iudiciumque jurassorum ac notariorum Arcis et Districtus Terra Fogaras ac Kővár ductorum praeterea nobilium, jurassorum, notariorum ac vice iudicium oppidanorum Torda, Nagy Enyed, Deés, Somlyó, Magyar Igen, Sárd, Alvintz, cum Borberek, Tövis ac Egerbegy. Prudentium denique ac circumsectorum magistrorum, civium, primariorum, regionum, sedium item ac pro iudicium, vilicorum, senatorum, caeterorumque juratorum civium, notariorum ac secretariorum sedium, districtum, civitatum ac oppidorum nostrorum saxonicalium Nagy Szeben, Segesvár, Brasso, Medgyes, Besztercze, Szász Sebes, Nagy Sink, Köhalom, Ujjedgyház, Szeredahelly, ac Szasz Varos. Primariorum tandem, regionumque iudicium, senatorem, caeterumque juratorum, civium, notariorum, viceiudiciumque, civitatum ac oppidorum nostrorum Koloszvár, Károly Fejérvár, Marus ac Kezdi Vásárhelly, Sepsi Szent György, Illyefalva, Zilah, Vizakna, Abrudbánya, Bereczk, Csik Szereda, Vajda Hunyad, Hátzeg, Déva, Szék ac Kolos hominem videlicet nostrorum regionum, pro iurium suorum tuitione ac defensione certas quasdam fassiones ac adtestationes celebrari facere vellent jure admittendi.

Cum autem veritatis fassio, justitiaque recognitio, nemini sit abnegando. Proinde vobis harum serie committimus ac mandamus firmiter ut dam ac quamdemque, cum praesentibus, simul vel divisim, fueritis requisiti, statim vos sub oneribus singularum sedecim marcarum gravis ponderis, per eos querum interest seu intererit irrevissibiliter exigendorum ad diem et locum per dictos exponentes, vel hominis eorum, ad is transmitendos, vobis praefigendum in praesentiam dictorum hominem nostrorum regionum personaliter accedere,

ibique ad fidem vestram Deo debitam, quails cumque vobis, de ac super rebus eorum interrogandis constituerit certitude veritatis, suo modo dicere fateri ac adustari, modis omnibus debeatis ac teneanimi.

Super quibus quidem fassionibus ac attestationibus vestris, literas tandem per prafatos homines nostros regios, sub sigillis, subscriptionibusque suis, fide eorum mediante conscribendas, annotatis exponentibus suorum jurium uberiorum futuram ad cautelam necesarias extradari volumus ac jubemus, communi Justitia ac aequitate suadente. Secus non facturi. Prasentea perlectis exhibent restitutes. Datum in libera regiaeque civitate nostra Marus Vászárhelly, die decima tertia mensi martii, anno Domini millessimo septigentissimo septuagesmo Quinto. Ex subscriptum erat eidem ad marginem a dextris lecta... Erantque sigillo altefata Majestatis Vestrae Sacratissimae judiciali ac authentico, eoque Transylvanico, in inferiori eorundem margine, in medio loco videlicet solito, super cera rubra ductile papyro obtecta, impressive communicatae et roboratae, patenteque confectae et emanatae.

Quibus humillime receptis nos mandatis Majestatis vestra Sacratissima, semper ac in omnibus, uti tenemur, ac par et obedire satisfacereque volentes, anno in hoc curenti Milliessimo septuagentissimo septuagesimo quinto, die vero prima mensis prasentis Junii in ac ad possessionem Vaka, inclito committatui Zarandiensi adhaerentem, consequenterque ibidem domum colonicalem provide Dregan Gyorgy iobbaginis illustrissimorum ac magnificorum dominorum comitum exponentium, cum praeinsertis literis Majestatis vestrae sacratissimae compulsories, partier ac attestatoriis, accesisse, ibique, ut et alibi in locis inferiorius expressatis, uti ac in quibus locis necessum videbatur, adhibita etiam oculari nostra revisione, perlustratione, Oleaque Regali in presentia nostri quad longum et latum facta dimensione, testes infrascriptos vigore praeinsertarum Majestatis Vestrae Sacratissimae literarum compulsorio-attestatarum, nostri in prasentiam legitime citatos et accersitos, exacto prius ab iidem firmissimo /: uti moris et consuetudinis est receptae: juramenti Sacramento, de et super Questionibus, vulgo Decreti punctis, nobis per praelaudatos Illustrissimos ac magnificos dominos, comitem, comitissamque exponents eatenuo exhibitis, praesentibusque insertis, ad fidem eorum Deo debitam, serio examinavisse et inquisivisse, perceptamque ab iidem veritatis certitudinem, Majestati vestrae sacratissimae, seria sequenti, suo modo, humillime, rescripisse.

Puncta autem Interrogatoria, nobis exhibita, errant sequentia.
Utrum de ac super eo:

Tudgya-é a Tanú nyilván és bizonyosan, értette-é, hallotta-é? Hogy:
I. Néhai M<éltósá>g<o>s Liber Báró Magyar Gyerö Monostori Kemény

Sámuel ur özvegye M<éltóság>g<o>s Macskási Kata Asszony halálával maradt, mind mobile, mind immobile bonumokban, M<éltóság>g<o>s Succesorai meg osztóván, azon bonumokból, nevezetesen imobiliakból, néhai M<éltóság>g<os> Gróf Thorotzkai Klára Asszony, Néhai M<éltóság>g<o>s Romai Szent Birodalombéli Gróf idősbb Széki Teleki Ádám ur eő N<agyság>ga míg élt, M<éltóság>g<o>s Házas Társa, M<éltóság>g<o>s Succesori részére is jutott volna valami? S ha igen:

2. Hol? Ugy-é hogy nevezetesen Nemes Közép Szolnok és Zaránd Vármegyékben? S ha úgy mindenik helyen külön-külön, micsoda nevezetettü Falukban, és azokban is, Curiális helyen ezen részére jutott e? S ha igen, hol s az után minémü apertinentiák, úgy mint szántó, és kaszálló helyek, Szöllők, Erdők, Malmok és egyéb akármi nével nevezendők vagynak, s micsoda nevezetü helyekben, kik szomszédságaiban, hány köből alá valok, szekér szénát, vagy veder bort termők, és Esztendőnként minémü hasznót importálók? Hát

3. Mindenik Faluban, Colonicális Antiqua, vagy Nova, mind Populosa, mind Deserta sessio, hány számból áló jutott ezen részére, azok micsoda nevezetü utzában, és kik Szomszédságaiban vagynak, s a Populosákon micsoda nevezetü jobbágyok laktak, vagy Sellérek, akkor tudniillik az osztálykor, laknak ma is, s nevezetesen a Jobbágyoknak, hány, és mitsoda nevezetü, s hány Esztendő's fiai vagynak, minémü facultásnak, az, hány ökrök, lovak, juhok, sertések etc. vagyon?

4. Azon mind Populosa, mind Deserta Sessio után, kinn az határokon, minémü Appertinentiák, úgy mint szántó földek, kaszálló helyek, szöllők, erdők, mitsoda nevezetü helyeken, kik szomszédságaiban, hány köből alá valok, szekér szénát, vagy veder bort termők, és mitsoda proventumok importalok vagynak? Mely ezen részére jutott s elő számlált jokat.

5. Akkor ki apresendálta, s máig is ki bírja az azt apresendált, ma is bíró M<éltóság>g<o>s Uri Anyafit, az után lévő Emberek miképpen szolgálták, vagy annuatim Taxát fizetnek, szolgálatjok redemptiojában, s fizettek ma is? Hát

6. Hány Esztendeje azon osztózásnak, s azoltától fogva, voltanak é még valakik azon részére jutott Emeberek közül, vagy penig szöktenek el? S ha igen, kik, mikor, és hová szöktenek el, s actu hol ki jurisdictioja laknak? Ugy trem-sponáltattanak é azok közül valahová, valakik, s ha igen, ki által, kik, és hová, s actu hol laknak?

7. Azon Falukban, a mellyekben ezen részére jóság jutott közönséges Falu helyei, vagy más egyéb uraságnak hasznót importáló helyek, s beneficiumok vagynak-é? S ha igen mennyire valok, vagy minémü hasznót imprtálók? Nem külömben Limitatio a kortsmálásban vagyon-é, s ha vagyon, ezen résznek, mennyi ideje vagyon, s mindenféle ital, in circa, mennyire valo szokott, s mi áron el kelni? Hát

8. Ezen néhai Kemény Sámuelné Asszonyom Eö N<a>g<yság>áról jutott részeken kívül, M<éltóság>g<o>s Romai Szent Birodalombeli Gróf Ifjabb Széki Teleki Ádám Ur Eö N<agysá>ga, az említett nemes vármegyékben akkor holott is birt é s bir é actu is valamely rész jóságokat, s ha igen, hol, micsoda nevezetű Falukban, hány Curiális, vagy Colonialis Antiqua, és Nova, Populosa, vagy Deserta Sessiokat, kik szomszédságaiban, azok után minémü Appertinentiák, szántó, és kaszáló helyek, Szöllők, Erdők és egyéb akármilyen hasznot importálók vagynak, hol, kik szomszédságaiban, etc., kik s micsoda facultasu s nevezetű jobbágyságok, vagy sellerek lagnak, azon sessiokon, s Esztendőnként micsoda hasznot importálnak? Mely rész

9. Ugyé hogy M<éltóság>g<o>s született Romai Szent Birodalombéli Gróf Teleki Kata Asszony Eö N<agysá>gát, M<éltóság>g<o>s Gróf Kiss Rhédei Rhédei Farkas Ur Eö N<agysá>ga, M<éltóság>g<o>s Élete párját, a fenn tisztelt M<éltóság>g<o>s Grof Ur Eö N<agysá>gával, aequali jure illetik? Mind ezeket cum omnibus congruis circumstantiis, vallya meg a Tanu igaz lelki ismerete szerint.

Sequuntur Nomina, Aetates, fassionesque Testium hoc ordine.

1. Testis pr<aesignis> Nyágá Gyorgye Annorum circiter 34 iudex juratus possessionis Vaka.

2. Testis pr<aesignis> Golde Flore Annorum circiter 64.

3. Testis pr<aesignis> Nyágá Ursz Annorum circiter 68.

4. Testis pr<aesignis> Berna Szpász Annorum circiter 55. Hi quator Illustrissimi Domini Moisis Petrigevits Horvath, Jobbagiones.

5. Testis pr<aesignis> Brana Togyer Annor<um> circ<iter> 52.

6. Testis pr<aesignis> Triffa Marian, Annor<um> circ<iter> 70.

7. Testis pr<aesignis> Ilie Avraam Annor<um> circ<iter> 76, Hi tres Illustrissimi ac Magnifici Domini Comitis Francisci Gyulai de Marus-Némethi, Jobbagiones.

8. Testis pr<aesignis> Andrei Joszip, Annor<um> circ<iter> 40. Illustrisstrimi ac Magnifici Domini Comitis Josephi Gyulai de Marus-Némethi, Jobbagiones.

9. Testis pr<aesignis> Golde Iuon, Annor<um> circ<iter> 48, Illustrissimi ac Magnifici Domini Liberi Baronis Caroli Naláczi de eadem, Jobbagio.

10. Testis pr<aesignis> Rusz Iuon, Annor<um> circ<iter> 88. Illustrissimi Domini Josephi Thorotzkai de Torotzko Szent György, Jobbagio.

11. Testis pr<aesignis> Kor Togyer, annor<um> circ<iter> 57. Spectabilis ac G<ene>rosi Domini Adami Ribiczei de eadem, Jobbagio.

12. Testis pr<aesignis> Perve Flore Annor<um> circ<iter> 64. Spectabilis ac Generosi Domini Michaelis Berzenczei de eadem, Jobbagio.

13. Testis pr<aesignis> Dregán György Annor<um> circ<iter> 43.

Illustrissimor<um> ac Magnificor<um> Domi<nor<um> Comitissaeque, Exponentium, Jobaggio, Omnes Tres et decem Testes, in Praefatorum Dominor<um> suor<um> Terrestrium Possessionariis, in Possessione Váka, I<n<lyti> Co<mi>t<a>tui Zarándiensi, existent<es>, habitis, Commorantes unum ere fatentur ad 1<primum>-et 2 <secundum>.

Ezen faluban sem Curialis hely, sem penig az határon künn Majorság szántóföldek, és kaszálló helyek, nem lévén, az utrizált Exponeus Eö N<agysá>gok részekre nem jutott, ha nem ad 3-tium jutott volt Két antiqua Populosa sessi-onak 2/3 része.

Első Colonialis Populosa Sessio vagyon, edgy felöl Dregán Ursz M<éltosá>g<o>s Báro Naláczi Károly Ur Eö N<agysá>ga, másfelöl Dregán Petru M<éltosá>g<o>s Petrigevits Horváth Moses Ur jobbágyai sessiok szomszéd-ságokban mellynek is, meg méretvén Déli vége 9, Északi vége 151/2, hosszu Délről Északra 35 $\frac{3}{4}$ királyi ölok, ennek 1/3 része, mellyen lakik providus Dregán György, kinek is vagyon edgy kis fia Urszuj, ki is 4 esztendős, 1 tehene, 1 lova, 3 ketskéje, 4 salvü nemü sertése.

Második Colonialis volt Populosa, s most Deserta Sessionak szomszédgyi, edgy felöl Dregán Urzs, Méltóságos Báro Naláczi Károly, más felöl Dregán Juon, Méltóságos Grof Thorotzkai Sigmond, urak Eö Nagyságok, jobbágyai, földek, melynek is megméretvén, Nap-Keleti vége 9, Nap-Nyugati vége viszont 9, hossza Nap-keletről Nap nyugatra 24, király ölok, ennek is 1/3 része, melyen lakott az osztálykor Dregán György, kinek volt egy fia Mikulai, György s öt Esztendeje, Nyikulaj 2 két Esztendeje, hogy meghaltak. Ad.4: ezen 2/3 rész Sessiok után vagyon künn az határon.

Szántó föld Gyin Czárina Gyin Szusz, nevü helyben, vagy felső fordulóban.

1. La Mere Uranaszka nevü helyben, edgy felöl Triffa Marian M<éltosá>g<o>s Grof Gyulai Ferencz úr Eö N<agysá>ga, másfelöl Golde Flore M<éltosá>g<o>s Petrigevits Horvath Moses úr jobbágyai földek szomszéd-ságában, capax Metr<eta>2.

2. La Subczirel nevü helyben edgy felöl Várgutz Gyurka, másfelöl Ilie Avram, M<éltosá>g<o>s Grof Gyulai Ferencz úr Eö N<agysá>ga jobbágyai földek szomszéd-ságokban, capax Metr<eta> $\frac{1}{2}$.

3. La Gyálu Méruluj, nevü helyben, edgy felöl Vergutz Gyurka, M<éltosá>g<o>s Grof Gyulai Ferencz úr Eö N<agysá>ga, másfelöl Kor Togyer Te<kinte>tes Ribiczei Ádám uram, jobbágyai földek szomszéd-ságokban, Capax Metr<eta> 2.

4. La Gyalu Bogyi nevü helyben, edgy felöl Lazar Petru, M<éltosá>g<o>s Grof Gyulai Joseff, másfelöl Dregán Von M<éltosá>g<o>s Grof Thorotzkai Sigmond, urak Eö N<agysá>gok jobbágyai földek szomszéd-ságokba. Capax Metr<eta> 2.

Summa Capacitatis Terrar<um> arabilis hujus calcaturae Cub<iculum>. 1 Metr<eta> 3 ½-

Kaszállók ezen fordulóban.

1. In Valye Vlezsi nevü helyben Golde János s Dregán Ursz, mindketten M<éltóság>g<o>s Báro Naláczi Károly úr Eö N<agyság>ga jobbágyai földek szomszédtságokban, profert Foeni Curr<um> ½.

2. In Gura Tyünszuluj nevü helyben, edgy felöl Lazar Petru M<éltóság>g<o>s Grof Gyullai Joseff, másfelöl Dregán Von M<éltóság>g<o>s Grof Thorocz kai Sigmond, urak Eö N<agyság>gok Jobbágyai földek szomszédtságokban, profert foeni curr<um> 1/2

Summa foenilium hujas calcaturae curr<um> 1.

Szántó föld gyin Czarina gyin dzsosz nevü helyben vagy Also fordulóban.

1. La Funtine Retse nevü helyben edgy felöl Dregán Ursz M<éltóság>g<o>s Báro Naláczi Károly, másfelöl Dregán Von M<éltóság>g<o>s Grof Thorocz kai Sigmond urak Eö N<agyság>gok jobbágyai földek szomszédtságokban, capax metr<eta>3.

2. Szubt Tuszozj nevü helyben a most irt szomszédtságokban capax metr<eta>1.

Summa capacitatis terrar<um> Arabil<is> hujas calc<aturae> cub<icula>1 metr<eta> -

Kaszállók ezen fordulóban

1. La Lakur nevü helyben, edgy felöl Triffa Marian M<éltóság>g<o>s Grof Gyulai Ferencz, másfelöl Perve Györgye M<éltóság>g<o>s Báro Naláczi Károly urak Eö N<agyság>gok jobbágyai földek szomszédtságokban, profert in mediocri fertilitate foeni curr<um> > ½

2. La Monaszterie nevü helyben, edgy felöl Drágán Ursz, M<éltóság>g<o>s Báro Naláci Károly, másfelöl Dregán Von, M<éltóság>g<o>s Grof Thorocz kai Sigmond Urak Eö N<agyság>gok Jobbágyai földek szomszédtságokban. Profert foeni cur < rum > 1.

Summa foenilium hujas calcaturae curr<um> > 1 ½.

Ezen elő számlált szántó földeket s kaszálló helyeket, az irt Colonialis Populosa Session lako Dregán György nevü jobbágy bir.

Ki is ad 5 a fennebb meg mondott néhai Dregán Györggyel edgyütt jutván az exp<onitur> M<éltóság>g<o>s Grof Úr Eö N<agyság>ga jurisdic-tioja alá, fizettenek ketten 4 esztendeigh, minden Esztendőben az exp<onitur> M<éltóság>g<o>s Groff Úr Eö N<agyság>ga Igenpataki Emeritus gondviselője Horvath Joseff uramnak 8 német forintokat azután T<e>k<inte>tes Váradi Istvánffi Péter uramnak szállottanak jurisdic-tioja alá, s néhai Dregán György, addig míg élt, amint lehetett szolgálta, és most is szolgálja Eö Kegyelmét. Jutott volt edgy az osztálykor is bujdosoban, most is abban levő Dregán Jakob nevü

jobbágy, ki is vagyon ann<orum> 57, vagyon 3 fia: Kosztán ann<orum> 24, Györgye 15, Lupuj 4, ökre 2, tehene 3, egyéb marhája vagyon, de bizonyos számát meg mondani nem tudjuk, lakik mostan a M<éltóság> Grof Gyulai Ferencz Úr Eö N<agysá>ga Also Lonkoji nemes udvarában, itten Zaránd Vármegyében. Ad.6. Hány esztendeje legyen a sokszor említett osztozásnak, bizonyosan nem tudjuk. Ad.caetera uni puncta nihil.

Praespecificati tres supra decem numero Testes, in praemissis fuisse declaratarum conditionum, ac a locis habitationum suarum circumscripti, sunt ut praemissum est, virtute praesertarum Majestatis Vestrae Sacratissimae literarum compulsorio-attestatoriarum, nostri in praesentiam legitime citati, jurati, examinati modoque praesertarum fassi.

Cujus quidem praemisse hujusmodi inquisitoriae conscriptiones nostrae seriem, prout ea, tam ex praescriptorum testium relatione, quam et iam quibus in locis necessum videbatur adhibita et iam oculari nostra revisione, ulnaque regali quod longim ac lrum in praesentia nostri facta dimensione, per nos extitit expedita ac peracta, altefatae Majestati Vestrae Sacratissimae, suo modo, humilime, fide nostra mediante, rescriptem praelaudatis Illustrissimus ac Magnificis Dominis, comiti, comitissaeque exponentibus, Jurium suorum uberiozem futurum ad cautelam necessariam, sub sigillis, subscriptionibusque nostris extradedimus. Eaundem de reliquo Majestatem Vestraem Sacratissimam, quem devotissime foeliciter vivere, valere, Glorioseque regnare ac ...phare desiderantes.

Actum ac datum, anno, die, locoque suprascriptis.

Ejusdem Sacratissimae Caesareo-Regiae ac Apostolicae Majestatis Vestrae,
Humiler perpetuoque fidele subditi ac servi

Johanes Boguszláwszki manu propria

Incltyae Tabula Sacratissimae Majestati Vestrae

Regiae in Transylvania Judiciariae, Scriba ac Juratus Notarius, ad p....

.....fideliter peragenda, specialiter exmissus.

et Stepanus KristSORI de eadem Incliti Comitatus Zarand
Tabulae Continuae Judiciariae Jurassor, manu propria

Correcta per eosdem.

<Pe verso:>

Sacratissimo Caesaro-regiae et apostolicae majestati dominae, dominae Maria Theresia, dei gratia Romanorum imperatrici viduae ac Germaniae, Apostolicae Hungariae, Galitiae, Lodomeriae, Bohemiaeque reginae, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae, Auschvitz et Zator, haereditariae Principi Transilvaniae, comiti Tyrolis ac siculorum. Dominae, Dominae nobis naturaliter clementissimae, benignissimae.

Anno 1775, Aperta per Josephum L<iberae> Baronum ..... secretar gubernialem Nro 70.

<Traducere:

Cea mai îndurată Măritei maiestate cezaro-crăiască și apostolică, doamna, doamna și Principele nostru ereditar, în mod natural cea mai mare și onorată clemență.

Am primit cu onoare și supunere, așa cum se cuvine, în forma care urmează, scrisorile maiestății voastre imperiale, sub formă de poruncă scrisă de ascultare de martori și de mărturie, trimise nouă, pentru părțile și în persoana credinciosului iubit al maiestății voastre imperiale, ilustrul și magnificul domn al Imperiului romano-catolic, comitele Adam Teleki de Szék, camerar și comite suprem al comitatului Dăbâca, și sorei sale după mamă, măritei doamne comitise Catharina Teleki, soția iubită a ilustrului și măritului comite Wolpfgang Rhédei de Kis Rhéde, fidelul maiestății voastre mărite, întocmită și făcută în mod legal, adresată între alții nouă, supușilor fideli și slujbași perpetui ai maiestății voastre, scrisori întocmite, parțial nominal, parțial din oficiu, în forma ce urmează:

Maria Theresia, din grația lui Dumnezeu împărăteasă văduvă a Imperiului Roman și German, regina apostolică a Ungariei, Galiției, Lodomeriei, și Boemiei, arhiduce de Austria, duce de Burgundia, Auschvitz și Zator, principesă ereditară a Marelui Principat al Transilvaniei, comite de Tirol și a secuilor. Tuturor fidelilor noștri și individual, iluștrilor și cinștiților, măriților, aleșilor nobili și nenobili și altora, de toate condițiile și stările, de reputație și condiție bună, oameni de ambele sexe, locuitori în Marele nostru Principat ereditar al Transilvaniei, care vor vedea scrisorile de față, harul maiestății noastre cezaro-crăiești. Ne arată maiestății noastre în persoană, credinciosul nostru sincer iubit, ilustrul comite al Imperiului roman Adam Teleki de Szék, camerar și comite suprem al comitatului nostru Dăbâca, măritei comitese Cataharina Teleki, sora sa după mamă, soția credinciosului nostru iubit Wolpfgang Rhédei de Kis Rhéde că, cu același motiv și pretext, fiind în mijlocul nostru, pentru atare treburi ale lor declarate, în prezența aleșilor și nobililor, cu privirea și sub cuvântul anumitor plângeri declarate ale lor, care, în prezența fruntașilor și nobililor Daniel Aranka, Adam Forro, Ladislau Kőrösi, Ladislau Bagolly, Ioan Boguszláwzski, Ioan Száknovits, Ioan Keskeméti și Ioan Rákosi, scribi și jurați notari în Tabla noastră regească din Transilvania, arătate nouă, și în mod special arătaților vicecomiți, comiți supremi și vicejuzi, jurați și notari ai scaunelor, comitatelor Alba, Târnava, Turda, Cluj, Dăbâca, Solnocul Interior și de Mijloc, Crasna,

Hunedoara și Zarand, vicecomiții regești și notarii scaunului secuiesc Odorhei și filiile Cristur, Brăduț, a celor 3 scaune Sepsi, Kezdi, Orban, și Micloșoara, Ciuc, Gheorgheni și Cașin, Mureș și Arieș; vicecăpitanii și vicejuzii, jurații și notarii cetăților și Districtelor Țării Făgăraș și Chioar; ductorii și nobilii, jurații, notarii, vicejuzii târgurilor Turda, Aiud, Dej, Șimleu, Ighiu, Vințu de Jos, Vurpăr, Teiuș, Agârbiciu; înțelepților și chibzuiților magistrați orașenești, primari, juzi regești din scaune, și vicejuzi, săteni, senatori și ceilalți jurați orașenești, notari și secretari ai scaunelor, districtului, orașelor și târgurilor noastre săsești Sebeș, Sighișoara, Brașov, Mediaș, Bistrița, Sebeșul Săsesc, Șinca Mare, juzilor primari și regești, senatorilor și a celorlalți jurați orașenești, notari, și vicejuzi ai orașelor și târgurilor noastre Cluj, Alba Iulia, Mureș, Kezdi, Sepsi, Sfântu Gheorghe, Ilieni, Zalău, Ocna Dej, Abrud, Brețcu, Ciuc, Hunedoara, Hațeg, Deva, Sic, Cojocna. etc. poruncim cu tărie ca să facă și să admită judecata oamenilor noștri demni de încredere, a oamenilor noștri regali, pentru judecarea unor mărturii și adevăriri ce doresc să facă. Întârziind adevărul, mărturia și justiția nimeni nu ar trebui să renunțe la acestea. Astfel încât poruncim cu tărie vouă prin prezenta ca împreună sau separat, dacă este necesar, sub pedeapsa a 16 mărci grele, pentru el, pe cei ce îi interesează sau îi va interesa să facă ascultarea de martori, în ziua și locul arătate de ei sau oamenii lor, fixată nouă, în prezența zișilor oameni ai noștri regești venind în persoană, și care din credința noastră datorată Domnului, oricum voi să se facă interogarea, să se afle adevărul sigur, în felul său, să zică, să facă și să ateste tot adevărul, după cum este dator. Despre aceste mărturii și adevăriri, făcute prin intermediul credinței lor, să raportați, arătând cele sus însemnate drepturi ale lor, omul nostru regal să facă scrisori întărite sub sigiliul său, deoarece noi voim să dăm spre chezașie necesară și așa cum cere dreptul obișnuit. Astfel să nu faceți.

După ce va fi citită această scrisoare ne va fi restituită. Dată în orașul nostru liber regal Târgu Mureș, la 13 martie 1775.

Dedesubt era trecut la marginea din partea dreaptă *citit și manu propria*, era și sigiliul de judecată autentic al maiestății voastre, și al Transilvaniei, jos pe aceeași margine, în mijloc, era închis actul.

Noi așadar, ca urmare a poruncii, voind să dăm ascultare și satisfacere poruncii maiestății voastre imperiale, după cum suntem datori, ne-am prezentat în anul curent 1775, 1 iunie, la moșia Vaca din comitatul Zarand în casa chibzuitului iobag Dregan Gheorghe, al ilustrului și măritului domn comite, arătând scrisorile maiestății voastre, împreună cu porunca scrisă de ascultare de martori și adevăriri, venind și acestea, ca și altele lămurite în locurile de mai jos, unde și în ce locuri era necesar să se vadă, făcând noi înșine ascultarea de martori, în totalitatea ei, în prezența celor convocați în mod legitim, care după ce au depus jurământul, așa cum cerea obiceiul, au răspuns la întrebările numite

în limba vulgară (română) punctele de interogare, iar răspunsurile ne-au fost arătate și prezentate nouă de măriții domni comite și comitisă. Din credință lor datorată lui Dumnezeu au făcut examinarea și cercetarea și noi vă scriem dumneavoastră în cele ce urmează, cu umilință, răspunsul.

Punctele de cercetare, arătate nouă au fost următoarele:

Martorul știe public și sigur, a înțeles sau a auzit că:

1. Dacă din bunurile mobile și imobile rămase în urma decesului Prea Luminatei doamne Macskási Káta²², văduva Prea Luminatului liber baron Samuel Kemény²³ de Magyar Gyerő Monostor (Mănăstireni), moștenitorii, Prea Luminata doamnă contesă Thorotzkai Klára²⁴, Prea Luminatul conte al Sfântului Imperiu Roman, seniorul Ádám Teleki²⁵ de Szék (Sic) până când a fost în viață și soția acestuia, au primit ceva în calitate de moștenitori, și în caz afirmativ:

2. Unde, și anume din nobilul comitat Solnocu de Mijloc și Zarand, iar dacă da, fiecare loc separat, din fiecare localitate le-a ajuns pe seama lor locuri de curte și în caz afirmativ ce anume, adică terenuri arabile, fânețe, vii, păduri, mori și orice alte bunuri, și anume în ce localități, cu arătarea vecinătăților, în ce suprafață de teren, câte căruțe de fân, câte vedre de vin și beneficiu anual aduceau? Iar

3. În fiecare localitate sesiile iobăgești vechi sau noi, atât populate cât și părăsite, în ce număr a ajuns pe seama lor, în care ulițe, în vecinătatea cui se află, cum se numesc iobagii sau jelerii din cele populate, dacă locuiesc și în prezent,

---

²² Provenea dintr-o veche familie nobiliară românească din părțile Caransebeșului, al cărei strămoș, Sturza, cnezul Caransebeșului, este pomenit de documente la anul 1360. Familia a fost înobilată de regele Sigismund pe la anul 1410. Kata era fiica lui Boldizsár Macskási, comite suprem al comitatului Solnocu Interior (demnitar de frunte la curtea lui Apafy Mihai I, mort în jurul anului 1700). Cf. Iván Nagy, *Magyarország családai*, VII (Pest, 1860), 216–232.

²³ Samuel, mort în anul 1744, comite suprem al comitatului Dobâca, a fost fiul baronului Ioan Kemény, comite suprem al comitatului Solnocu Interior și a lui Teleki Anna. A fost căsătorit cu Macskási Kata cu care nu a avut copii. Cf. Nagy, *Magyarország családai*, VI, 174–175.

²⁴ Se trăgea dintr-o veche familie ardeleană, pomenită pe la anul 1241. Era fiica contelui Sigismund Toroczkai și a Klarei Toroczkai. Cf. Nagy, *Magyarország családai*, XI, 269.

²⁵ Veche familie nobiliară cu origini în Dalmația, a cărei ascensiune începe în timpul regelui Sigismund. Cel mai renumit membru al familiei, Mihai Teleki (1634–1680), ajunge cancelar al principelui Mihai Apafi I, ducând o politică prohabsburgică, artizan al înglobării Transilvaniei în Imperiul Habsburgic, a primit titlul de conte al Imperiului Romano-German în anul 1685. Adam Teleki (1703–1768), general, a fost căsătorit de trei ori, prima dată cu baroneasa Wesselényi Zsuzsa care moare în anul 1739, apoi cu contesa Toroczkay Klára și apoi cu Petricsevich Horváth Zsuzsi. A avut 7 copii din care au supraviețuit doi: Adam (1740–1792) și Zsuzsa. Adam, general, comite suprem al comitatului Dobâca, este traducătorul în limba maghiară a celebrei opere a lui Pierre Corneille, *Le cid*, apărută la Paris în anul 1637. Nagy, *Magyarország családai*, 79–100.

câți copii au cu arătarea numelui și vârstei lor, ce posesii au, câți boi, cai, oi, porci și altele au etc.?

4. Din sesiile populate sau părăsite, în hotarul acestora ce anume bunuri și anume, arabile, locuri de fânețe, vii, păduri, ce denumiri au aceste locuri, în vecinătatea cui se află, cu câte câble se poate cultiva, câte căruțe de fân și câte vedre de vin se produc, ce venituri aduc? Cota parte din bunuri care au ajuns în posesia lor?

5. Atunci, cine a folosit, cine este Măria Sa doamna proprietară, cum slujesc oamenii pe aceasta, ce taxe plătesc anual și dacă plătesc și în prezent?

6. Câți ani au trecut de la acest partaj, și de atunci dacă mai există acești oameni sau au fugit, dacă au fugit, cine sunt, și când și unde au fugit și sub jurisdicția cui locuiesc? Dacă au fost preluați dintre aceștia, unde și cine, și în caz dacă da, de către cine, cine anume și unde și în prezent unde locuiesc?

7. În acele sate în care pe seama acestora au ajuns locuri sau bunuri care aduc foloase pe seama domnului și ce anume beneficii? În caz afirmativ ce anume beneficii aduc? Dacă la crâșmărit este stabilită vreo limită pe seama acestei părți, de când s-a stabilit, aproximativ la ce băuturi și la ce valoare?

8. În afară de părțile care au ajuns în proprietatea Prea Luminatei doamne soția lui Kemény Sámuel, dacă Prea Luminatul conte al Sfântului Imperiu Roman tânărul Teleki Ádám de Szek în comitatele amintite a primit cote de proprietate, în caz afirmativ

9. unde și în ce localități, câte sesii curiale sau iobăgești, vechi sau noi, locuite sau părăsite, în vecinătatea cui se află, ce anume foloase după terenuri arabile, fânețe, vii, păduri sau orice alte bunuri aducătoare de venit, unde se află, în vecinătatea cui se află, ce capacități au iobagii sau jelierii care locuiesc pe aceste sesii, și anual ce venituri aduc?

10. Să declare martorul, după dreapta conștiință, dacă Doamna contesă Teleki Káta și Măria Sa contele Rhedei Farkas de Kis Rhedei, împreună cu soția sa, li se cuvin de drept actual aceste bunuri în toate circumstanțele posibile?

Numele, vârsta

1. Martorul numit Neaga Gheorghe, de 34 de ani, jude jurat al localității Vaca.

2. Martorul numit Golde Flore, de circa 64 de ani.

3. Martorul numit Neaga Urs, de circa 68 de ani.

4. Martorul numit Bârna Spas de circa 55 de ani. Cei patru sunt iobagi ai Ilustrului Domn Moise Petricevits Horvath²⁶.

²⁶ Familie nobiliară cu origini în Croația al cărui prim membru, Nicolae Petricevich, pășește în Transilvania în anul 1543. Moise care moare în anul 1777 era căsătorit cu contesa Kún Clara,

5. Martorul numit Bârna Toader de circa 52 de ani.

6. Martorul numit Trifa Marian, de circa 70 de ani.

7. Martorul numit Ilie Avram, de circa 76 de ani, aceștia trei sunt iobagi ai Ilustrului și Magnificului Domn conte Francisc Gyulai²⁷ de Mintia.

8. Martorul numit Andrei Iosip, de circa 40 de ani. Iobag al Ilustrului și Magnificului Domn conte Iosif Gyulai²⁸ de Mintia.

9. Martorul numit Golde Ioan, de circa 48 de ani, iobag al Ilustrului și Magnificului Domn baron liber Carol Nalácz²⁹ de Nălațvad.

10. Martorul numit Rus Ioan, de circa 88 de ani. Iobag al Ilustrului Domn Iosif Thorotzkai³⁰ de Colășești.

11. Martorul numit Cor Toader, de circa 57 de ani. Iobag al Strălucitului și Generosului Domn Adam Ribiczei³¹ de Ribița.

12. Martorul numit Perve Flore de circa 64 de ani. Iobag al Strălucitului și Generosului Domn Mihail Berzenczei³² de Berzasca.

13. Martorul numit Dregan Gheorghe, de circa 43 de ani

Întrucât în această localitate nefiind măieriște cu terenuri arabile și fânețe, astfel nu au ajuns în posesia lor decât două sesii vechi populate în cotă de 2/3. Prima sesie iobăgească populată este, pe de o parte a lui Dregan Urs, iobagul Măriei Sale Baronul Nalácz³³ Károly, pe de altă parte Dregan Petru, în vecinătatea sesiilor iobăgești ale Măriei Sale Petricsevich Horváth Moses, care fiind măsurată, la sud are 9, la nord are 15 1/2, lungă de la nord la sud de 35 3/4

---

având doar o fată, Rákhel, căsătorită cu Toldalaghy Ștefan. Cf. Nagy, *Magyarország családai*, V, 156–157.

²⁷ Francisc Gyulai de Mintia, conte, general, era căsătorit cu contesa Haller Carolina cu care nu au avut copii. Ibid., IV, 486–491.

²⁸ Ibid. Iosif Gyulai, fratele celui de mai sus, a fost căpitan general al Chioarului, căsătorit cu baroneasa Jósika Mária cu care au avut o fată și doi băieți.

²⁹ Familie de baroni originară din comitatul Hunedoarei, de origine română (după spusele lui Nicolae Bethlen Ștefan Nalácz³⁴ (1632–1702), sfetnic al principelui Mihai Apafi I, era apelat ca “fiu de valah”). Carol Nalácz³⁵ era căsătorit cu Teleki Kata cu care au avut un băiat Ștefan, mort în anul 1844 și o fată Kata. Ibid., 97–100 și Nicolae Bethlen, *Descrierea vieții sale de către el însuși* (Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință, 2004), 154.

³⁰ Baronul Iosif Toroczkay (moare în 1815), era căsătorit cu baronesa Henter Kata. Cf. Nagy, *Magyarország családai*, XI, 268.

³¹ Veche familie nobiliară din Zarand cu origini românești. Vicecolonelul Adam Ribiczei s-a făcut renumit prin abuzurile făcute contra supușilor săi ceea ce a dus la o anchetă desfășurată în anul 1780. Oricum în luna iulie 1784 era deja mort. Ibid., IX (Pest, 1862), 751 și Prodan, *Răscoala lui Horea*, 295.

³² Familie nobiliară ardeleană care locuia în ținutul Mureșului. Mihai era fiul lui Vasile Berzenczey și Baranyay Borbála și a fost căsătorit cu Barcsai Erzsébet. Nagy, *Magyarország családai*, II (Pest, 1858), 37 și László Kövári, *Erdély nevezetesebb családai* (Kolozsvárt, 1854), 36.

stânjeni regali³³, în cotă de 1/3 parte, pe care locuiește provizorul³⁴ Dregan Gheorghe care are un băiat cu numele de Ursui de patru ani, are 1 vacă, 1 cal, 3 capre, 4 scroafe.

A doua sesie iobăgească, fost locuită, în prezent părăsită, care se află în vecinătatea, pe de o parte cu Dregan Urs, iobagul Măriei Sale Baronul Naláczi Károly, pe de alta cu Dregan Ion, iobagul Măriei Sale grof Thorockai Sigmond, terenuri care fiind măsurate, la est are 9, la sud are 9 și o lungime de la est spre vest de 24 stânjeni regali și din aceasta 1/3 a fost locuită de Dregan Gheorghe, care a avut doi fii, Nicolae și Gheorghe, care au decedat, Nicolae de 2 ani și Gheorghe de 5 ani. Ad 4. 2/3 din această sesie este în extravilan.

Teren arabil din țarina denumită Țarina de Sus, sau primul fordulou (țarină)

1. Locul numit La Mere Uranasca, pe de o parte se află terenurile iobagilor Trifa Marian, iobagul Măriei Sale grof Gyulai Ferenc, pe de altă parte terenul lui Golde Flore, iobagul Măriei Sale Petricevich Horváth Moise. Capacitate 2 mierțe.

2. La locul numit La Subțirel, pe de o parte terenul iobagului Vărguț Giurca, pe de altă parte iobagul Ilie Avram, iobagii Măriei Sale contele Gyulai Ferenc. Capacitate ½ mierță.

3. La locul La Dealul Mărului, pe de o parte terenul iobagului Vărguț Giurca, iobagul Măriei Sale grof Gyulai Ferenc, pe de altă parte terenul iobagului Cor Toader, iobagul onorabilului Ribiczei Ádám. Capacitate 2 mierțe.

4. La locul numit La Dealul Bodi, în vecinătatea, pe de o parte a terenului lui Lazăr Petru, iobagul Măriei Sale grof Gyulai Jozsef, pe de altă parte terenul iobagului Dregan Von, iobagul Măriei Sale grof Thorockai Sigmond. Capacitate 1 mierță, 3 ½ câble.

Fânețe în acest fordulou (calcutură).

1. În locul numit Valea Vleji, în vecinătatea terenurilor lui Golde Ioan și Dregan Urs, amândoi iobagii Măriei Sale baronul Naláczi Károly. Produce o jumătate de car de fân (1/2).

2. La locul numit Gura Tunsului, în vecinătatea terenurilor lui Lazar Petru, iobagul Măriei Sale grof Gyulai Iosif, pe de altă parte Dregan Von, iobagul Măriei Sale contele Thorockai Sigmond. Produce ½ car de fân.

Suma totală 1 car de fân.

Teren arabil în călcătura cu denumirea de Țarina de Jos.

1. În locul numit La Fântâna Rece, în vecinătatea pe de o parte a lui Dregan Urs, iobagul Măriei Sale baronul Naláczi Károly, pe de altă parte cu Dregan Von, iobagul Măriei Sale contele Thorockai Sigmond. Capacitate 3 cubule.

³³ Măsură de lungime având aproximativ 3,04 metri.

³⁴ Dregător la curtea nobiliară care îndeplinea îndeosebi sarcini judiciare. Cf. *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar* (București: Editura Academiei R.S.R., 1988), 394.

2. Locul numit Sub Tusoi, cu vecinătățile de mai sus. Capacitate 1 cubul. Suma terenurilor arabile de mai sus este de 4 cubule (câble).

Fânețe în această călcătură.

1. La locul numit La Lacuri, în vecinătatea pe de o parte cu Trifa Marian, iobagul Măriei Sale grof Gyulai Francisc, pe de altă parte cu Pârvu Gheorghe, iobagul Măriei Sale baronul Naláczí Károly. Teren de fertilitate mediocră care produce $\frac{1}{2}$ car de fân.

2. La locul numit La Mănăstire, în vecinătatea terenurilor lui Dregan Urs, iobagul Măriei Sale baronul Naláczí Károly, pe de altă parte cu Dregan Von, iobagul Măriei Sale grof Thorockay Sigmond. Produce 1 căruță de fân.

Suma totală a fânului produs 1 $\frac{1}{2}$ căruțe.

Ca și la 5 aceste terenuri arabile și fânețe arătate mai sus sunt posedate de iobagul Dregan Gheorghe. Acesta, împreună cu mai sus amintitul Dregan Gheorghe au plătit ambii, timp de patru ani, 8 forinți germani, pe seama lui Horvath Iosif, administratorul Măriei Sale contele, iar după ce a ajuns sub jurisdicția Onoratului Váradi Istvánffi Péter, până când a trăit l-a servit pe acesta, până când a putut, iar acuma fiind în posesia iobagului Dregan Iacob care are 57 de ani, are 3 copii, Costan de 24 ani, Gheorghe de 15 ani, Lupu de 4 ani, are 2 boi, 3 vaci și alte animale, numărul cărora nu-l putem estima. În prezent locuiește la curtea Măriei Sale contele Gyulai Ferenc din Luncoiu de Jos, comitatul Zarand.

Ad. 6. Când a avut loc acest partaj nu putem stabili.

Traducere din limba maghiară Turuckó Sándor

AN EXAMINATION OF WITNESSES IN JUNE 1, 1775, AT CRIȘAN (THE FORMER VACA)

Abstract

Ioan Boguszláwski and Ștefan Kriscsóry reported, following Maria Theresa's order from March 13, 1775 issued in Târgu Mureș, on a law case of property between count Adam Teleki of Szék and Catharina, his sister on his mother's side, married to Wolphgang Rhédei of Kis Rhéde, through examination of witnesses according to the rule in such causes. The two rapporteurs noted down the whole examination of witnesses that took part into Romanian, in the house of count Teleki's bound Dregan Gheorghe; the rapport provides both precious data on toponyms and anthroponyms in the village of Vaca, and on the administrative and judicial system in the 18th century.